

С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 256 с. URL: <https://surl.li/wasmog> (дата звернення 15.01.2026).

6. Парламентське дослідження щодо законодавчого забезпечення функціонування кримінальної розвідки. *Дослідницька служба Верховної Ради України* (дата публікації 04 квітня 2025 р.). [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/arxski> (дата звернення 15.01.2026).

7. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2025 р. № 272) [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.lu/oqsulw> (дата звернення 15.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-3>

СТАНДАРТ «РОЗУМНОЇ ЛЮДИНИ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ТЛУМАЧЕННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ

Бараннік Роман В'ячеславович

кандидат юридичних наук, доцент,

виконуючий обов'язки завідувача та доцент кафедри

кримінального права та правоохоронної діяльності

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У континентальній правовій системі, яка характерна для більшості європейських країн, оціночні поняття деталізуються через законодавчі норми, але їхня реалізація залежить від рішення суду, коли суддям надається певна свобода розсуду. У свою чергу, у державах загального права, таких як Велика Британія чи США, значна частина оціночних понять розкривається через судові прецеденти. При цьому враховуються не лише правові аргументи, а й соціальні, політичні та моральні фактори, які відображають панівні уявлення суспільства на конкретному етапі розвитку.

Яскравим прикладом є еволюція поняття «жорстоке поводження з тваринами». Ще на початку ХХ століття ті дії, які сьогодні кваліфікуються як кримінально карані, розглядалися як звичайна практика. Лише із поступовим зростанням чутливості суспільства до проблеми прав тварин суди почали тлумачити це поняття суворіше. Важливим кроком стало визнання не лише фізичних страждань, а й

емоційного стресу, якого може зазнавати тварина. Це приклад того, як зміна моральних стандартів у суспільстві трансформує правові категорії [1].

Особливо показовим є Закон про захист тварин 2006 року у Великій Британії. У ньому застосовано формулу «знав або повинен був знати», яка визначає межі кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами [2]. Тут поєднується *actus reus* (фізичний елемент: дія або бездіяльність, що заподіяла шкоду тварині) і *mens rea* (психічний елемент: знання або усвідомлення ризику завдання шкоди). Саме вираз «повинен був знати» безпосередньо пов'язаний із стандартом «розумної людини» в англійському праві.

Стандарт «розумної людини» виконує роль об'єктивного критерію, за яким оцінюється поведінка особи. Він передбачає, що навіть якщо конкретна людина не усвідомлювала наслідків своєї дії, все одно треба з'ясувати, чи усвідомила б її середньостатистична розсудлива людина в аналогічній ситуації. Таким чином охоплюються випадки необережної поведінки. Аргументи про відсутність досвіду чи знань суд може відкинути, якщо для «розумної людини» ризику були очевидними.

У системі загального права «розумна людина» – це не абстрактна фігура, а практичний інструмент, що використовується присяжними та суддями. Її завдання – обмежити надмірний суб'єктивізм у судових рішеннях і забезпечити єдиний стандарт оцінки. При цьому суди підкреслюють: мова йде не про ідеально поінформованого суб'єкта, а про середньостатистичну особу з базовим рівнем обачності та здорового глузду. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між індивідуальними особливостями суб'єкта та загальноприйнятими стандартами поведінки.

Важливим науковим аспектом є розуміння цього стандарту як евристики [3, с. 348]. Евристика – це спрощене правило, яке допомагає швидко ухвалювати рішення в умовах обмеженого часу чи інформації. Науковці вважають, що «розумна людина» – це евристична модель, яка базується на поєднанні логіки, соціальних норм і практичного досвіду. Вона дозволяє уникати надмірної деталізації законодавства, залишаючи простір для гнучкості й адаптації.

Таким чином, евристика – це спосіб забезпечити практичність та адекватність підходу до тлумачення оціночних понять, які не мають чітких меж, але вимагають обґрунтованих рішень. До позитивних аспектів евристики можна віднести швидкість, практичність, можливість вирішення типових завдань і прийняття рішень, коли необхідно діяти без глибокого аналізу всіх можливих варіантів.

Проте застосування евристики має і негативні сторони. Вона може призвести до когнітивних упереджень: надмірного спрощення, ігнорування важливої інформації чи покладання на хибний досвід.

У результаті рішення ризикують стати непослідовними або занадто суб'єктивними. Такі небезпеки особливо очевидні в складних і багатогранних справах.

У сучасній доктрині існує дискусія між прихильниками об'єктивного і суб'єктивного підходів до застосування стандарту “розумної людини” [4, с. 49]. Об'єктивний підхід наполягає на універсальності: оцінка має здійснюватися через призму поведінки середньостатистичної особи. Це забезпечує передбачуваність судових рішень і рівність перед законом, але не враховує особливості конкретного суб'єкта – його емоційний стан, життєвий досвід чи культурний контекст.

Суб'єктивний підхід, навпаки, пропонує враховувати індивідуальні обставини, що дозволяє глибше зрозуміти мотиви поведінки та забезпечити справедливіший результат. Але тут є серйозні ризики:

- зростання непослідовності у судових рішеннях;
- можливість маніпуляцій з боку обвинувачених та їхніх захисників;
- утрудненість створення єдиних прецедентів і стандартів.

Це може призвести до нерівності у правозастосуванні: подібні випадки вирішуються по-різному, а громадяни не розуміють, як саме діяти, щоб уникнути відповідальності. Врешті-решт, це підриває довіру до судової системи.

Оптимальним вирішенням цієї проблеми вважається гібридний підхід, який поєднує об'єктивний стандарт із можливістю врахування індивідуальних обставин у виняткових випадках. У цьому контексті евристика «розумної людини» виступає своєрідним містком між двома підходами. Вона дозволяє адаптувати загальні соціальні норми до конкретної ситуації, не втрачаючи балансу між універсальністю права і справедливістю.

У дослідженні показано, що стандарт «розумної людини» в англо-американському праві виконує роль ключової евристики, яка дозволяє поєднувати суб'єктивні особливості конкретної справи з об'єктивними соціальними нормами. На прикладі кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами простежується еволюція суспільних уявлень, які прямо впливають на зміст оціночних понять. Запровадження критеріїв «знав або повинен був знати» показує баланс між індивідуальним усвідомленням ризику та очікуванням поведінки від середньостатистичної «розумної людини».

Використання евристики дозволяє уникнути надмірної деталізації правових норм і забезпечити гнучкість у правозастосуванні, проте водночас створює ризики когнітивних помилок і непослідовності рішень. Об'єктивний підхід гарантує передбачуваність і рівність, тоді як суб'єктивний враховує індивідуальні обставини, але може призвести до зловживань і нерівності. Гібридний стандарт, побудований на поєднанні

цих підходів, постає найбільш адекватним інструментом правосуддя, що сприяє збереженню балансу між універсальністю та справедливістю судових рішень.

Література:

1. R (on the application of gray and another) v aylesbury crown court. Animal Legal and Historical Center Website. URL: <https://www.animallaw.info/case/gray-v-rspca> (дата звернення: 11.12.2025).

2. Animal welfare act 2006. legislation.gov.uk. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/45/section/4> (дата звернення: 11.12.2025).

3. Nayerahmadi A. Far beyond baker: heuristics and the inadequacy of the reasonable apprehension of bias analysis. Osgoode hall law journal. 2022. Vol. 59, no. 2. P. 339–373. URL: <https://doi.org/10.60082/2817-5069.3781> (дата звернення: 11.12.2025).

4. Nourse V. After the reasonable man: getting over the subjectivity objectivity question. New criminal law review. 2008. No. 12-167. P. 33–50.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-4>

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРАВООХОРОННОГО СТАТУСУ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА РЕФОРМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Батраченко Тетяна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Сучасний етап розвитку України, зумовлений повномасштабною збройною агресією російської федерації та зобов'язаннями у межах європейської інтеграції, характеризується глибокою трансформацією сектору безпеки і правопорядку, у межах якої реформування правоохоронних органів набуває системного характеру та спрямовується на формування інституцій, здатних ефективно протидіяти гібридним, економічним і транснаціональним загрозам, відтак, на нашу думку, особливого значення набуває перегляд ролі